

Konference o funkční lingvistice v Řecku

Ve dnech 17.–20. října 2023 se konal v řecké Kalamatě 44. ročník mezinárodní konference o funkční lingvistice. Tuto každoroční událost převážně, ale nejen frankofonních lingvistů pořádá francouzská vědecká společnost SILF (Société internationale de linguistique fonctionnelle), a to již od roku 1974. Počátky instituce se sídlem v Paříži, jejíž platformou je odborný časopis *La Linguistique*, jsou spojeny s francouzskými lingvisty Andrém Martinetem a Georgesem Mouninem. Jejich myšlenkou bylo uspořádat každý rok setkání funkcionalisticky zaměřených jazykovědců z celého světa, a to vždy na půdě jiné univerzity či vědeckého pracoviště. Za téměř padesát let svého působení zavítala společnost SILF třikrát do České republiky (UK Praha, JČU České Budějovice, MU Brno) a čtvrtá návštěva se v brzké době již rýsuje (viz dále). Pořádání výroční konference v českém prostředí není totiž vůbec náhodné, samotní účastníci konference v mnohých diskusích zmiňovali slavná jména českého funkčního strukturalismu, jako např. Viléma Mathesia, Romana Jakobsona či Josefa Vachka.

Letošní konferenci zahájili plenárními přednáškami Martinetovi žáci. Předsedkyně SILF **Henriette Walter** (Université Rennes II) ve svém příspěvku s poetickým názvem *Řečtina v srdci jazyků Evropy* připomněla nepopiratelné výsadní postavení řečtiny mezi evropskými jazyky, ať už vzhledem k původu latinské abecedy či k enormnímu vlivu řeckých uměleckých, filozofických a vědeckých děl na kulturní život v Evropě. Dále v souladu se svým lingvistickým zaměřením věnovala pozornost řeckým lexémům, jež byly nejen ve francouzštině gramatikalizovány do té míry, že dodnes plní funkci produktivních prefixů a sufixů, přičemž uvedla všeobecně rozšířené i některé méně známé příklady tvoření slov za pomoci těchto pseudoprefixů a pseudosuffixů (např. vznik jména Philippe za pomoci řeckého pseudoprefixu *hippo-*). Místopředseda SILF **Christos Clairis** (Université Paris-Cité), původem Řek, prezentoval vlastní pojetí vývoje verbálního systému své mateřštiny spočívající v zapojení jednotek *na*, *tha* a *as* coby gramatických determinantů slovesa. Na základě popsaného vývoje navrhl vysvětlení pro vymizení infinitivu v moderní řečtině.

Konference následně probíhala v celkem jedenácti sekcích a nabídla bezmála 50 příspěvků ve francouzštině, řečtině a angličtině. Příspěvky propojovala tři hlavní témata: 1. Způsoby vyjadřování modality, 2. Možnosti korpusové lingvistiky a 3. tradičně jedno téma „lokální“ – Řečtina napříč prostorem, časem a společností. Vedle těchto stanovených témat byl dán prostor i referátům individuálním.

Příspěvky zařazené do první tematické skupiny nejčastěji popisovaly vyjadřování modality v různých jazycích Evropy (kromě francouzštiny se jednalo např. také o češtinu v příspěvku **Magdalény Lapúnikové**, Slezská univerzita v Opavě), Afriky (bantuské jazyky akwá a mbomba v Kongu – **Guy-Roger Cyriac Gombé-Apondza** a **Mavie Norha Nkeket Ndabiza**, Université Marien

Ngouabi, Brazzaville), Asie (oročský jazyk – **Mengyang Yu**, Université du Zhejiang, a jazyk xiang v Číně – **Song Tan, Daxingwang PENG**, Université Paris-Cité, dále mandarínská čínština – **Yu Sun**, Sorbonne Université, **Danni E, Meng Zong** a **Hanzhu Chen**, Sorbonne Université) i Ameriky (antilská kreolština - **Béatrice Jeannot-Fourcaud**, Université des Antilles).

Nicméně témata konference se vzhledem k jejich povaze v příspěvcích nezřídka prolínala, a to především témata využívající korpusová data. Tak např. **Aylin Pamuksaç** (Université Neuchâtel) prezentovala svůj statistický korpusový výzkum sémantiky modálních sloves ve francouzštině, který jako jeden z mála ukazuje rozdíly a podobnosti mezi jednotlivými modálními slovesy, jež předchází kvalitativní výzkumy nedokázaly odhalit. V diskusi po příspěvku bylo doktorandce hojně doporučováno v potřebném výzkumu pokračovat, a to především v souvislosti s perspektivou využití ve výuce francouzštiny pro cizince.

Další přednášející, **Jean-Baptiste Coyos**, místopředseda Akademie baskického jazyka, jehož zásluhou se minulý ročník konference konal právě na půdě této Akademie ve španělském San Sebastianu, představil využití korpusu současné psané i mluvené baskičtiny při tvorbě *Slovníku Akademie baskického jazyka*. Zapojení textů v současné baskičtině zajišťuje mimo jiné nářeční diverzitu dané příručky, jež si klade za cíl reflektovat varianty baskičtiny, a to nejen s ohledem na dialekty, ale také národní jazyk, jímž je u baskických mluvčích jak kastilština, tak francouzština. Čistě mluvený korpus využila pro svůj výzkum **Fatma Ben Barka Messaoudi** (CY Cergy Paris Université) – přednášející za pomoci dat z Orleánského korpusu mluvené francouzštiny obohatila mapování vývoje užívání konjunktivu (*subjonctif*) v současné francouzštině, jež momentálně probíhá pouze na úrovni psaného jazyka.

Z dalších, tematicky různorodých referátů zmiňme příspěvek **Bassela Al Zbouna** (University of Jordan), v němž přednášející prezentoval svůj výzkum konsonantických variant v jordánské arabštině. Navázal na předchozí zkoumání výběru konsonantických variant v souvislosti se společenskou prestiží mluvčích a doložil další aspekt vědomé preference určitých variant s cílem vyjádřit moc mluvčího, např. převahu muže nad ženou.

Českou republiku svým příspěvkem vedle **Magdalény Lapúnikové** zastupovala i **Božena Bednaříková** (Univerzita Palackého v Olomouci), která posluchačům představila překvapivé výsledky případové studie týkající se vnímání děje a času v české větě, a to jednak rodilými mluvčími, jednak čínskými studenty češtiny. Úkolem respondentů, kteří se zúčastnili této studie, bylo určit, jak je v jednoduché české větě vyjádřen děj. Kamenem úrazu českých respondentů bylo deverbativní adjektivum obsažené v testovací větě, jehož schopnost vyjadřovat čas rozpoznali v mnohem menší míře než jejich čínští kolegové. Výsledky případové studie poukazují na neintuitivní, až mechanickou syntaktickou analýzu mateřštiny u českých studentů, jež má pravděpodobně původ v běžné školské praxi.

Pedagogiky se dotkla také **Nicole Pradalier** (Université Toulouse Jean Jaurès), která prezentovala komplexní analýzu třídílné série obrázkových knih pro děti *Popeline* autorky Christiane David-Geuna. Přednášející nastínila výukový potenciál publikací prostřednictvím mnoha způsobů jazykové hry od homonymie a synonymie přes anagramy a akrostichy až po gramatickou shodu jmen se stejnou formou pro mužský i ženský rod. Ačkoli jsou zmíněné knihy určeny primárně dětem, přednášející zdůraznila, že hru ve výuce je možné aplikovat v každém věku.

Mnoho příspěvků bylo věnováno různým aspektům řečtiny, velká část z nich byla pronesena přímo v řečtině. Z příspěvků týkajících se řečtiny zmiňme alespoň referát **Valentini Kalfadopoulou** (Ionian University), která se věnuje projevům manipulace v řeckých politicky orientovaných překladech. Posluchačům přiblížila, jakými nástroji ovlivňuje řecká ultrapravicová strana Zlatý úsvit čtenáře svých periodik, v nichž publikuje překlady z angličtiny vykazující značné posuny oproti originálům. Přednášející se zaměřila především na syntaktickou rovinu a zdůraznila změny na úrovni tématu a rématu, nicméně v následné diskusi se hovořilo o manipulaci na dalších jazykových rovinách.

Snad největší pozornost v „řecké sekci“ však vzbudil francouzsky pronesený příspěvek spolupředsedkyně letošní konference **Dimitry Delli** (z pořádající Peloponéské univerzity), která posluchačům přiblížila, jakým způsobem se v antickém Řecku přistupovalo k ochraně životního prostředí. Prostřednictvím analýzy starořeckých nápisů doložila, jaké postihy čekaly všechny Řeky, jak svobodné obyvatele, tak otroky, při nedodržení daných zákonů. Důvody zavádění těchto zákonů byly prosté – příroda v antickém Řecku měla posvátný charakter a značný důraz se kladl na zachování rovnováhy mezi člověkem a ekosystémem. Je politováníhodné, že jsme tuto hodnotu od starých Řeků nepřevzali spolu s abecedou, kulturou a vědou.

Vedoucí Katedry filologie Peloponéské univerzity a zároveň organizačního týmu letošní konference, Dimitra Delli, svým příspěvkem uzavřela čtyřdenní, po všech stránkách podnětné setkání funkčně zaměřených lingvistů. Spolu se svými kolegy odvedla výbornou práci při zajišťování nejen samotné konference, ale také doprovodného programu, jehož součástí byla celodenní exkurze za památkami antické Mesénie či slavnostní večere. Katedra filologie Peloponéské univerzity v Kalamatě, která konferenci hostila, má na starosti také vydání sborníku příspěvků.

A závěrem důležitá informace pro všechny příznivce (nejen) funkční lingvistiky: následující 45. ročník konference se uskuteční 2.–5. října 2024 a hostit jej bude Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Organizaci ve spolupráci se SILF a také CEFRES (Francouzský ústav pro výzkum ve společenských vědách) zajišťují především členové Katedry bohemistiky, podílejí se také zástupci Katedry romanistiky, Katedry obecné lingvistiky a Letní školy slovanských studií, svým organizačním umem přispějí i zástupci Ústavu bohemistiky a knihovnictví Slezské univerzity v Opavě. Jednacímí jazyky budou

francouzština, angličtina i čeština, ústřední témata, jež byla již schválena předsednictvem SILF, jsou následující: 1. Jazyk a média, 2. Evropa jazyků, 3. Gramatikalizace a dynamická synchronie. Vedle těchto tří témat bude ještě uspořádán speciální workshop věnovaný sémiotice. Podrobnější informace budou průběžně zveřejňovány od ledna 2024, oficiální oznámení je již nyní publikováno v aktuálním čísle *La Linguistique*.

Magdaléna Lapúniková
Ústav bohemistiky a knihovnictví
Filozoficko-přírodovědecká fakulta Slezské univerzity v Opavě
magdalena.lapunikova@fpf.slu.cz

Božena Bednaříková
Katedra bohemistiky
Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
bozena.bednarikova@upol.cz

Slovo nad zlato

Pořad Slovo nad zlato vysílá už řadu let stanice Český rozhlas Dvojka v rámci pátečního odpoledního pásma s názvem Šťastnou cestu, které uvádí Jan Rosák. Ten také pořad v letech 2015–2016 připravoval společně s Markétou Pravdovou, přičemž se zaměřovali na problematiku jazykové správnosti a spisovnosti. V letech 2016–2022 pak následovala spolupráce s Karlem Olivou a příspěvky byly věnovány především etymologii. Z jejich výběru vznikla úspěšná knížka, která vyšla pod názvem pořadu, tedy Slovo nad zlato.

Když jsem byla oslovena, abych převzala pomyslnou štafetu v přípravě pořadů, zvolili jsme jako hlavní téma mluvený jazyk a nářečí českého jazyka vzhledem k tomu, že se výzkumu mluvené češtiny a dialektologii věnují i v rámci svého působení v Ústavu Českého národního korpusu. Od ledna 2022 do září 2023 jsem se podílela na vzniku 62 dílů pořadu.

V úvodních dílech jsme si povídali o tom, jak vůbec nářečí vznikala, jak se vyvíjela a jaká je jejich situace v současné době. Zároveň jsme si vysvětlili, co jsou to jazykové korpusy, z nichž jsme v celém následujícím povídání čerpali příklady. Rozhodli jsme se pomyslně obejít celou Českou republiku a postupně si představit nářeční a regionální specifika českého jazyka. Začali jsme nářeční oblastí severovýchodočeskou, zastavili jsme se v Podkrkonoší, na Náchodsku i v Kladsku a předvedli si petácké nářečí. Přitom jsme si vzpomněli na téměř detektivní výzkum manželů Jančákových, ve kterém se věnovali mluvě českých reemigrantů z Ukrajiny a který je právě se severovýchodočeskou oblastí spjat. Pokračovali jsme středočeskou oblastí a na chvíli jsme se zastavili na Sedlčansku